

بررسی میزان تأثیر چندرسانه‌ای آموزشی مواد توهم‌زا بر نگرش و آگاهی دانش‌آموزان

سمیه فدائی^۱، اسماعیل زارعی زوارکی^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۸۸/۰۵/۱۴ تاریخ پذیرش: ۱۳۸۸/۰۶/۰۲

چکیده

هدف: در تحقیق حاضر تأثیر چندرسانه‌ای آموزشی مواد توهم‌زا بر نگرش و آگاهی دانش‌آموزان پایه اول دبیرستان مورد بررسی قرار گرفت. **روش:** روش این تحقیق شبه‌آزمایشی از نوع پیش‌آزمون-پس‌آزمون تک‌گروهی بود. جامعه آماری شامل تمامی دانش‌آموزان پایه اول دبیرستان‌های منطقه ۱۹ شهر تهران بود. نمونه آماری شامل ۳۰ نفر از دانش‌آموزان دبیرستان شهید کلهر منطقه ۱۹ آموزش و پرورش شهر تهران بود که به صورت نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. پس از طراحی و تولید نرم افزار آموزشی به صورت چند رسانه‌ای و همچنین تهیه ابزارهای پژوهش، ابتدا یک پیش‌آزمون نگرش و آگاهی بر روی دانش‌آموزان در یک جلسه اجرا شد، سپس آموزش به کمک چند رسانه‌ای آموزشی مواد توهم‌زا بر روی دانش‌آموزان اجرا و بعد از آموزش، پس از آزمون اجرا شد. **یافته‌ها:** نتایج پژوهش حاکی از آن است که چند رسانه‌ای آموزشی مواد توهم‌زا بر نگرش و آگاهی دانش‌آموزان اول دبیرستان تأثیر گذار بوده است و آموزش یک نقش اساسی در ارتقاء نگرش و آگاهی دانش‌آموزان نسبت به مواد توهم‌زا ایفا می‌کند. **نتیجه‌گیری:** از این روش می‌توان برای پیشگیری از اعتیاد بهره برد.

کلیدواژه‌ها: چند رسانه‌ای آموزشی، نگرش، آگاهی، مواد توهم‌زا

۱. نویسنده مسئول: کارشناس ارشد تکنولوژی آموزشی دانشگاه علامه طباطبائی، پست الکترونیک: somayeh_fda@yahoo.com

۲. استادیار گروه روان‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی

مقدمه

اعتیاد یکی از مهم‌ترین مشکلات عصر حاضر است (کاهنی، ۱۳۸۳) که به عنوان یک بحران اجتماعی و پدیده شوم و خانمان سوز، باعث بروز مخاطرات و مرگ و میرهای فراوان انسانی در سطح جهان می‌شود (حسینی و فقیهی، ۱۳۸۴). امروزه سوء مصرف مواد نه تنها از جنبه پزشکی و بهداشتی بلکه از ابعاد خانوادگی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی نیز دارای اهمیت بوده و خسارت‌های ناشی از آن، بر ساختارهای اجتماعی جوامع آسیب وارد می‌کند (هاشمی، ۱۳۸۳). در ایران نیز رویدادهای مهم اقتصادی-اجتماعی و سیاسی از جمله پیدایش اقتصاد متکی به نفت، تنش‌های سیاسی پس از انقلاب، جنگ تحمیلی هشت ساله، رشد بی‌رویه جمعیت، گسترش فناوری‌های ارتباطات جهانی و افزایش سطح انتظارات نسل جوان، سیر توسعه صنعتی و مشکلات ناشی از آن شامل مهاجرت و بیکاری، جامعه را نسبت به بحران اعتیاد، آسیب پذیرتر ساخته است (رحیمی موقر و رزاقی، ۱۳۸۱). از این رو اعتیاد در ایران، در بین سه معضل اول مرتبط با سلامت جسم و روان، در کنار فقر و بیکاری طبقه بندی می‌شود که اصلی‌ترین قربانیان آن نوجوانان و جوانان کشور می‌باشند (میرزمانی، ۱۳۸۴). در سال‌های اخیر، علاوه بر کاهش سن گرایش به مصرف مواد مخدر، با ورود روان گردان‌های شیمیایی به کشورمان بحران اعتیاد شکل جدیدی به خود گرفته است. ارزان بودن قیمت، امکان تهیه آسان مواد اولیه، امکان تولید آن‌ها در هر منطقه حتی با در اختیار داشتن تجهیزات ابتدایی و در لابراتورهای مخفی و ناآشنایی نیروهای مبارزه کننده با تنوع و تعدد تولیدات آنها، از مشخصه‌های بارز و دلایل گسترش و شیوع سوء مصرف این مواد محرک از نوع آمفتامین‌ها و اکستازی به شمار می‌آید (دفتر مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد، ۱۳۸۲). آمفتامین‌ها دسته مهمی از مواد روان گردان شیمیایی هستند که در طبقه بندی مواد مخدر در گروه محرک‌های سیستم عصبی مرکزی قرار می‌گیرند. از میان مشتقات متعدد آمفتامین‌ها در سال‌های اخیر، سوء مصرف ترکیبی به نام ۳ و ۴ متیلن دی اکسید متیل آمفتامین^۱ با نام‌های خیابانی اکستازی، امگا، قرص عشق، آدیداس، فولکس، تو-ای-تی^۲،

گلف، ای-تی^۱، ای، دلفین، آدام و... به علت داشتن خصوصیات تحریکی سیستم عصبی مرکزی، توهم زایی، توانایی ایجاد حس راحتی و ایجاد ارتباط با افراد، رواج گسترده ای یافته است (سلطانی نژاد، قانع و بهمنش، ۱۳۸۵) که به صورت قرص های جویدنی، کپسول، فرم تدخینی و تزریقی مصرف می گردد (فرهود و عدالت، ۱۳۸۵). اکستازی مشتق آمفتامین و مانند مقلدان سمپاتیک عمل می کند و موجب بالا رفتن فشار خون، تاکی کاردی، هیپرترمی و اتساع مردمک می شود.

زمان تاثیر آن ۸ تا ۱۲ ساعت، همراه توهمات بینایی، افکار پارانوئید، احساس غیر واقعی قدرت و موفقیت، تمایلات خودکشی و دیگرکشی، مسخ شخصیت و مسخ واقعیت است و معمولاً به صورت غیر مستمر استفاده می شود، زیرا تحمل سریع به وجود می آید و طی چند روز پرهیز بهبود پیدا می کند. در مصرف اکستازی وابستگی جسمی اتفاق نمی افتد ولی وابستگی روان شناختی می تواند به وجود بیاید. شیوع مصرف این ماده در جوانان بیشتر است، روند رو به رشد مصرف آمفتامین ها و اکستازی، امروزه در جوامع مختلف از جمله کشور ما، تبدیل به یک نگرانی شده است (محتشم امیری، رضازاده، و خطیبی بانه، ۱۳۸۴).

تحقیقات متعددی در زمینه تاثیر آموزش بر آگاهی و نگرش افراد انجام شده است. در مطالعه دلاوری هروی (۱۳۸۴) با عنوان «بررسی تاثیر آموزش بر آگاهی و نگرش دانشجویان درباره اثرات و عوارض مصرف قرص های اکستازی در شهر تهران» حکایت از تاثیر گذاری معنادار آموزش بر آگاهی و نگرش داشت. صفوی و ولی زاده (۱۳۸۴) در پژوهش خود با عنوان «بررسی میزان آگاهی دانشجویان و علل گرایش نوجوانان به استفاده از ۳ و ۴- متیل دی اکسی مت آمفتامین (اکستازی)» دریافتند که بیشترین درصد واحدهای مورد پژوهش دارای سطح آگاهی متوسط هستند. در تحقیق قادری دهکردی (۱۳۷۹) برنامه آموزشی توانست در تغییر نگرش و افزایش آگاهی آزمودنی ها تاثیر بگذارد.

در این تحقیق نیز هدف محققین بررسی تاثیر چند رسانه ای آموزشی مواد توهم زا بر آگاهی و نگرش دانش آموزان دبیرستانی است.

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

روش تحقیق در پژوهش حاضر روش شبه‌آزمایشی از نوع پیش‌آزمون و پس‌آزمون با یک گروه می‌باشد. جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه دانش‌آموزان دختر پایه اول دبیرستان شهر تهران در سال تحصیلی ۹۰-۸۹ تشکیل می‌داد. از میان دبیرستان‌های دخترانه‌ی شهر تهران، دبیرستان دخترانه شهید کلهر از منطقه نوزده آموزش و پرورش شهر تهران پس از جلب همکاری آن مدرسه، به عنوان نمونه‌ی مورد مطالعه انتخاب گردید. به‌روش نمونه‌گیری هدفمند از میان دانش‌آموزان دختر پایه اول دبیرستان نمونه‌گیری به‌عمل آمد.

نحوه اجرا

پس از طراحی و تولید نرم‌افزار آموزشی به صورت چند رسانه‌ای و همچنین تهیه ابزارهای پژوهش، ابتدا یک پیش‌آزمون نگرش و آگاهی بر روی دانش‌آموزان در یک جلسه اجرا شد، سپس آموزش به کمک چند رسانه‌ای آموزشی مواد توهم‌زا بر روی دانش‌آموزان اجرا گردید و بعد از آموزش، در یک جلسه‌ی پس‌آزمون، نگرش و آگاهی آزمودنی‌ها مجدداً اندازه گرفته شد.

۷۲

72

ابزار

۱- آزمون آگاهی: این آزمون متشکل از چهار سوال می‌باشد که به‌ازای هر سوال نیم نمره به‌فرد اختصاص داده می‌شود، و برای پاسخ‌های غلط، نمره‌ای منظور نمی‌شود. سوالات آزمون آگاهی محقق ساخته بر اساس چارچوب بسته آموزشی منتشر شده موسسه ملی مبارزه با مواد مخدر آمریکا تهیه شده است.

۲- پرسشنامه نگرش: این پرسشنامه متشکل از ۴۰ سوال است که بر اساس طیف لیکرت کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم و کاملاً مخالفم به هر سوال پاسخ داده می‌شود و همچنین نمره یک تا پنج برای هر سوال در نظر گرفته شده است. با توجه به اینکه در نمونه اجرا شده احتمال گرایش به مواد اکستازی در دانش‌آموزان وجود داشت، تعدادی از سوالات در این زمینه در پرسشنامه گنجانده شد.

۳- چند رسانه‌ای آموزشی محقق ساخته: چند رسانه‌ای محقق ساخته با نرم افزار فلش و دایرکتور توسط محقق و با نظارت استاد راهنما و مشاور تهیه و تولید شده است و داده‌های چند رسانه‌ای براساس اطلاعات جمع آوری شده از منابع مختلف کتابخانه‌ای و کتاب «ما در خطر هستیم» سازمان بهزیستی و توانبخشی و آموزش و پرورش تهیه شده است.

یافته‌ها

آماره‌های توصیفی متغیر نگرش به تفکیک نوع آزمون در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۱: آماره‌های توصیفی متغیر نگرش به تفکیک نوع آزمون

نوع آزمون	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	کمینه	بیشینه
پیش آزمون	۳۰	۱۳۶/۱۳	۱۶/۹۸	۹۴	۱۵۸
پس آزمون	۳۰	۱۵۱/۱۰	۶/۹۵	۱۴۲	۱۷۰

برای بررسی تاثیر استفاده از چند رسانه‌ای آموزشی مواد توهم‌زا بر ارتقا نگرش دانش آموزان از آزمون t همبسته استفاده شد.

جدول ۲: نتایج آزمون t همبسته به منظور بررسی نقش آموزش بر متغیر نگرش

تفاوت میانگین	درجه آزادی	آماره t	معناداری	خطای استاندارد	میانگین
۱۴/۹۶	۲۹	۴/۵۲۰	۰/۰۰۰۵		۱۸/۱۳

همانگونه که در جدول فوق مشاهده می‌شود چند رسانه‌ای آموزشی مواد توهم‌زا بر ارتقا نگرش دانش آموزان تاثیر گذار بوده است ($t = 4/520, P < 0/001$).

آماره‌های توصیفی متغیر آگاهی به تفکیک نوع آزمون در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۳: آماره‌های توصیفی متغیر آگاهی به تفکیک نوع آزمون

نوع آزمون	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	کمینه	بیشینه
پیش آزمون	۳۰	۶/۰۵	۲/۳۷	۱/۵۰	۱۱
پس آزمون	۳۰	۱۲/۶۳	۳/۵۶	۳/۵۰	۱۹/۵۰

برای بررسی تاثیر استفاده از چندرسانه‌ای آموزشی مواد توهم‌زا بر ارتقا آگاهی دانش آموزان از آزمون t همبسته استفاده شد.

جدول ۴: نتایج آزمون t همبسته به منظور بررسی نقش آموزش بر متغیر آگاهی

تفاوت میانگین	درجه آزادی	آماره t	معناداری	خطای استاندارد میانگین
۶/۵۸	۲۹	۸/۸۲۰	۰/۰۰۰۵	۴/۰۸

همانگونه که در جدول فوق مشاهده می‌شود چندرسانه‌ای آموزشی مواد توهم‌زا بر ارتقا آگاهی دانش آموزان تاثیر گذار بوده است ($t= ۸/۸۲۰, P < ۰/۰۰۱$).

بحث و نتیجه گیری

نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که آموزش چندرسانه‌ای مواد توهم‌زا توانسته ارتقا معناداری بر نگرش دانش آموزان نسبت به مواد توهم‌زا داشته باشد. همچنین این آموزش توانسته آگاهی دانش آموزان را هم ارتقا دهد.

جزایری و همکاران (۱۳۸۲) در پژوهش خود تحت عنوان «نگرش دانش آموزان مقطع راهنمایی شهر تهران درباره اعتیاد» نشان دادند که نمره حاصل از مقیاس نگرش سنج با گرایش به مصرف مواد رابطه دارد و بالا بودن نمره نگرش در مقیاس، حاکی از گرایش به مصرف مواد است (به نقل از رحیمی موقر و رزاقی عمران، ۱۳۸۲). موسوی و طباطبایی (۱۳۸۵) نیز در پژوهش خود نشان دادند، ۲۵/۵ درصد مردان و ۳۹/۹ درصد زنان نسبت به اکستازی دارای نگرش مناسب بوده‌اند. حکمت (۱۳۸۷) نیز در پژوهش خود نشان داد که نگرش بیشترین درصد دانش آموزان دختر مورد مطالعه (۵۶ درصد) در خصوص پیشگیری از مصرف اکستازی مثبت و نگرش ۱۴ درصد آنان منفی بوده است. جزایری و همکاران به نقل از رحیمی موقر و رزاقی عمران (۱۳۸۲) می‌نویسد، یکی از روش‌های پیشگیری در برابر مصرف مواد مخدر، آگاه‌سازی افراد در مورد مضرات مواد مخدر و اصلاح نگرش افراد نسبت به اعتیاد، معتاد و مواد مخدر است. مظلومی محمود آباد و عباسی شوازی (۱۳۸۵) نشان دادند که بین آگاهی و نگرش دانش آموزان نسبت به این مواد و فرد معتاد، رابطه مثبت معنادار وجود دارد. جزایری و همکاران (۱۳۸۲) به نقل

از معاونت پیشگیری سازمان بهزیستی کشور می نویسند، باورها و نگرش های غلط می تواند موجب گرایش و افزایش مصرف مواد مخدر شود. باقری و بهرامی (۱۳۸۲) به نقل از هاو کینز^۱ و همکاران می نویسند، تحقیقات نشان داده است که بین نگرش ها و باورهای نوجوانان درباره مواد و شروع مصرف، ارتباط وجود دارد. در واقع، نگرش مناسب درباره مواد، تسهیل کننده زمان شروع مصرف است. این دو محقق همچنین به نقل از دیویسن^۲ و نیل^۳ (۱۳۸۲) عنوان می کنند که شروع مصرف مواد یک فرایند رو به پیشرفت دارد، در آغاز فرد ممکن است نگرش مناسب به مواد داشته باشد و مصرف آزمایشی را شروع کند، سپس مصرف او شکل منظم و سنگین به خود گرفته و در نهایت دچار سوء مصرف یا وابستگی جسمی گردد.

تحقیقات فوق مؤید این مطلب است که آموزش در افزایش دانش و نگرش افراد مؤثر است. در پژوهش حاضر نیز نتایج به دست آمده همسویی با تحقیقات انجام شده در این زمینه را نشان می دهد. با استناد به نتایج تحقیق و تحقیقات مشابه اهمیت آگاه سازی نوجوانان در رابطه با خطر ها و مضرات مواد مخدر، و ضرورت ایجاد نگرش مناسب اهمیت به سزایی در پیشگیری از مصرف مواد دارد. به بیان دیگر تقویت مهارت های زندگی و آموزش های لازم در جهت تغییر نگرش و آگاهی نسبت به مواد مخدر و محرک به ویژه در نوجوانان مقاطع مختلف دبیرستان از اهمیت خاصی برخوردار است و توجه به این امر باید از اولویت های مهم جامعه به حساب آید.

بنابراین، پیشنهاد می گردد طراحی و تولید محتوای مناسب به صورت چند رسانه ای آموزشی در خصوص ایجاد نگرش مناسب نوجوانان و ارتقا آگاهی نوجوانان نسبت به پیامدها و عوارض مصرف مواد مخدر در اولویت کاری وزارت آموزش و پرورش قرار گیرد و شرایط و بستر های لازم در این زمینه فراهم شود. تولید چند رسانه ای آموزشی مناسب برای دانش آموزان کلیه مقاطع تحصیلی در خصوص پیشگیری از مصرف انواع مواد مخدر در سطح کشور تاثیر گذار است. همچنین، درج متون مناسب و مفید آموزشی در کتب درسی مقاطع مختلف از دوران پیش دبستانی تا دوره آموزش عالی در خصوص

ایجاد نگرش مناسب و ارتقا سطح آگاهی نوجوانان و جوانان نسبت به پیامدهای عوارض مصرف مواد مخدر نیز می‌تواند در این زمینه حائز اهمیت شایان قرار گیرد.

منابع

- داوری، محمد (۱۳۷۹). *تعالیم دین اسلام و پیشگیری از اعتیاد به مواد مخدر*. پایان نامه سطح ۲، قم: حوزه علمیه.
- دفتر مواد مخدر و جرم سازمان ملل متحد-وین (۱۳۸۲). *ارزیابی وضعیت اکستازی و آمفتامین‌ها*. ترجمه: پژوهشکده ملی مطالعات مواد مخدر ایران. تهران: دبیرخانه ستاد مبارزه با مواد مخدر.
- حسینی، شیوا و فقیهی، علی (۱۳۸۴). شناخت و بررسی عوامل اعتیاد جوانان و نوجوانان به مواد مخدر. *ماهنامه طیب مردم*، ۶، (۵۵)، ۷۰-۴۵
- رحیمی موقر، آفرین؛ رزاقی عمران، محمد کاظم (۱۳۸۲). روند ۳۰ ساله وضعیت سوء مصرف مواد در ایران. *مجله پژوهشی حکیم*، ۵، (۳)، ۶۵-۵۳.
- سلطانی نژاد، کامبیز؛ قانع، طلعت و بهمنش یسنا (۱۳۸۵). *اکستازی*. تهران: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، معاونت غذا و دارو.
- فرهود، داریوش و عدالت، بانو (۱۳۸۵). *اکستازی*. فصلنامه بهداشت جهان، ۱۹، (۱ و ۳ و ۴)، ۲۳-۱۰
- قادری دهکردی، صفری (۱۳۷۹). *بررسی تأثیر یک طرح آموزش پیشگیری از اعتیاد بر روی نگرش و آگاهی نوجوانان مقطع راهنمایی دخترانه شهرکرد*. پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد، رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان: واحد خوراسگان.
- کاپلان هارولد. سادوک، بنیامین (۱۳۷۹). *خلاصه روانپزشکی علوم رفتاری-روانپزشکی بالینی*. مترجم: نصرت الله پورافکاری، تهران: انتشارات شهرآب-آغاز.
- کاهنی، سیما (۱۳۸۳). *روش‌های پیشگیری از گرایش جوانان به مصرف مواد مخدر*. فصلنامه علمی-خبری دانشکده پرستاری و مامایی بیرجند، ۱، (۲ و ۳)، ۲۰-۸
- محتشم امیری، زهرا؛ رضازاده صادقی، سمیه و خطیبی بانه، فروزان (۱۳۸۴). شیوع مصرف اکستازی در دانش‌آموزان دبیرستانی شهر لاهیجان در سال ۱۳۸۴. *مجله تخصصی اپیدمیولوژی ایران*، ۱، (۲). ۸۵-۷۶
- میر زمانی، سید محمود (۱۳۸۴). *جوانان و سوء مصرف مواد مخدر*. فصلنامه آموزشی دانشکده پزشکی بقیه الله، ۹، (۶۶ و ۶۷)، ۳۰-۱۹.
- هاشمی، علی (۱۳۸۳). *نگاه نو، اقدام در مبارزه با مواد مخدر (مجموعه سخنرانی‌ها، مصاحبه‌ها و مقالات)*. تهران: ستاد مبارزه با مواد مخدر.
- Allen. R. P, McCann. U. D., et al (1993). *Persistent-Effects-of 3, 4 methylenedioxy methamphetamine (MDMA Ecstasy) on human sleep*. 560-564.
- Anews Newsletter of the American Society of Addiction Medicine. (2002). volume 17, number 1.
- Cuomo, M. J., Dument .P. G. et al. (2001). *Increasing use of ecstasy (MDMA)*. The Faculty of Humboldt State University.

- Fornal, F, Gesi.M and others. (2004). Effects of Repeated low dose of MDMA on EE6 Activity and Fluro. *Annals on line. N. Y. Academy of Science. 1025: 181-188.*
- Gerra.G, Zaimovic.A.et al. (2000). *Long lasting effect of (+/-) 3, 4 methylendimethoxy methamphetamine.* pp. 124- 136.
- Gamma. Alex, Jerome. LISA. (2005). is ecstasy perceived to be state? A Critical Survey. *Drug and Alcohol Dependence, 77, (2), 185-193.*
- Konstantine K.J, Zahkanise, PhD, and Donland A. Young, PhD. (2001). *Memory important in abstinent MDMA (Ecstasy) user: A longitudinal investigation.* American Academy of.
- Michael J, Rieder. (June 27, 2000). *Some light from the heat: implications of rave parties for clinican.* CMAJ Canadian Medical Association.
- McGuire.P. (2004). *Long term psychiatric and cognitive effects of MDMA use.* Tox letters. pp. 112- 113. 153- 6.
- PACIFICI .R and others (2002). *Call. Meditate Immune Response in MDMA users.* Annals of the New York Academy of Science 965: 421- 433.
- Richard, Schwartz & Miller. Norman (1997). MDMA (Ecstasy) and the Rave: A Review. *Pedi atrics.* 100 (4), 705-708.
- Richard A. Rawson, Ph. D. (2005). *UCLA Intergrated Substance Abuse Programs. Methamphatamine:* Los Angeles, California. A, update.www.drug free America.org.
- Rakete, G. Flumeier, U. (2005). Primary Care Work Shop California Academy of Family Physicians and Califonia Society of Addiction Medicine April 14.
- Spohr, B. (1997). *Research and Practice of Health Promotion Volume 2 Ecstasy: Use and Prevention.* Empirical Research Results and Guidelines Documentation of a FCHE status seminar held in Bad Honed from 15 to 17.
- Series, H. Boeles, s. Dorkine, E. Peveler, R.(2005): Psychiatrice complications of Ecstasy use. *Journal of Psycho pharmacology* 3, 1, 60- 61.
- The National Institute on Drug Abuse (N I D A) is part of the Institutes of Health (N I H). S. (2005). Department of component of the. *Health and Human Services Contact Questions?*



پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی